УДК 35.08:321:316.3:327

КОГУТ П.В., Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, м. Львів, Україна

Когут Петро Володимирович – кандидат історичних наук, доцент кафедри європейської інтеграції та права Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Персоніфікація політико-владної системи в контексті європейської інтеграції

Досліджується управлінський аспект персоніфікації політико-владної системи. Показано важливість структурно-системної побудови політичної влади в європейських співтовариствах на персоніфікованих основах.

The administrative aspect of personification of political systems is investigated. It is shown importance of structurally-system construction of political authority in эвропейских communities on the personified bases.

Персоніфікація політико-владних відносин виступає важливим елементом оптимізації європейських інтеграційних процесів. Вона включає в себе розробку фундаментальних політико-філософських засад, опрацювання персоніфікованої системи цінностей політичної влади, на основі яких можливі вдосконалення сучасної політичної системи та оптимізація демократичних відносин. Однак у практично-прикладному аспекті особливого значення набу-ває дослідження політико-владної системи. Саме вона вирішує завдання щодо формування та розвитку функціональної складової політичної влади, через яку ця влада й проявляється назовні.

Розвиток європейських інтеграційних процесів, що до недавнього часу успішно відбувався у сформованих ще протягом минулих століть демократичних політико-владних формах, в сучасних умовах набув певних кризових ознак і, не в останню чергу, через відсутність нових, адекватних до сучасних обставин, політико-владних форм виразу. Тому дослідження персоніфікації як основи оптимізації політико-владних відносин в контексті європейської інтеграції вимагає й персоніфікованих підходів до вирішення питань щодо вдосконалення політико-владної системи. Ці обставини зумовлюють актуальність вивчення цієї системи в контексті сучасних євроінтеграційних процесів та обґрунтовують вибір теми даної статті.

Науково-методологічну основу дослідження складають праці, які розкривають фундаментальні засади політики [10, 2] та владних відносин [1, 12, 4]. Філософське обґрунтування теми містять роботи, присвячені як загальним [6, 7], так і окремим [11, 5] аспектам персоніфікації. Важливе місце у висвітленні проблеми належить також науковим розробкам з європейської інтеграції України [3, 13, 14].

Мета та завдання статті полягають в тому, щоб показати місце та роль персоніфікації в удосконаленні політико-владної системи європейського співтовариства, а також розкрити значення персонального фактора для вирішення завдань оптимізації функціональної складової цієї системи в сучасних умовах.

Політико-владна система є історичною категорією. Її характер безпосередньо залежить від конкретних суспільно-політичних умов і визначається ними. Проте, цей зв’язок не є абсолютним. Він, радше, має домінуюче значення для визначення окремих, хоч і важливих елементів цієї системи. Сама ж її сутність зумовлюється сукупністю факторів.

Одні з них мають вирішальне значення, а іншим відведена факультативна роль. До того ж, значення одних і тих же факторів змінюється залежно від зміни суспільних обставин. Тому головним в політико-владній системі, на нашу думку, є її відповідність вимогам конкретних суспільних умов та ступінь ефективності в функціональному аспекті.

Завдання, зумовлені необхідністю формування адекватної та ефективної політико-владної системи, диктують потребу в розробці науково-обґрунтованих засад не лише щодо її формування, але й функціонування. Адже політико-владна система становить собою високодинамічне явище, що знаходить прояв в постійних (загальних і часткових) змінах.

На нашу думку, фундаментальними засадами формування та розвитку політико-владної системи виступають принципи персоніфікації. Це зумовлено тим, що лише на основі персоніфікації можна створити найбільш адекватну до суспільних умов систему політичної влади та надати їй належної динаміки. Розвиток персонального аспекта в суспільстві ставить питання й про відповідні зміни політико-владних відносин.

Сьогодні європейська політико-владна система є однією з найефективніших форм відображення політичних інтересів та забезпечення політичних прагнень в багатьох країнах. Ця ефективність, на наше переконання, досягнута завдяки високому ступеневі відображення у системі політико-владних відносин персонального елемента. Доказом цього виступає важливість місця та ролі окремої персони, а також більшого чи меншого соціального утворення в загальній системі політичної влади багатьох європейських країн та в європейському співтоваристві загалом.

Однак, персоніфікація політико-владної системи в сучасних євроінтеграційних процесах відбувається на тих демократичних засадах, основи яких сформувалися ще в період боротьби проти станового суспільства. Ввійшовши в етап всезагальної глобалізації, успішно розвиваючи її континентальний напрямок – європейську інтеграцію – європейське співтовариство й донині активно використовує принципи політико-владної системи минулого. Тому не дивно, що сьогодні в політико-владних відносинах загалом і, особливо, при формуванні політичної системи, покликаної обслуговувати надсучасні євроінтеграційні процеси, появилися негативні явища, які й спричинили, зокрема, провал голосування за прийняття європейської конституції. Причин появи цих негативних явищ, безумовно, багато. Однією з них, що, на нашу думку, має особливе значення є відсутність чіткого розуміння самих принципів організації та функціонування політико-владної системи європейського співтовариства.

Подолання ознак кризи в системі політичної влади необхідно здійснювати з допомогою активізації таких її елементів, які мають принципове значення для оздоровлення усієї системи. Якщо прогресивність та суспільна ефективність європейської політико-владної системи була досягнута на основі високого ступеня відображення персонального елемента, то й, очевидно, що і її оптимальний розвиток в майбутньому може бути забезпечений на цих же засадах.

Персональний фактор завжди був неодмінним елементом системи політичної влади. В цьому контексті можна говорити лише про специфіку цього елемента, яка визначалася конкретними суспільно-політичними умовами. Особливості персоніфікації політико-владної системи, випливаючи з суті персонального фактора і проявляючись назовні у певних формах, безпосередньо зумовлювались історичними обставинами. Однак, за своїм призначенням персональний фактор завжди виступав головною передумовою ефективної побудови та оптимального функціонування конкретної політико-владної системи. В нинішніх умовах значення цієї ролі особливо зросло. Це викликано тим, що визріла потреба в пошуку та утвердженні новітньої, надсучасної форми для системи політичної влади.

Форма системи політичної влади – це свого роду політико-владний вираз суспільних відносин. В цьому контексті стає очевидним, що така форма повинна якнайповніше відображати суспільні відносини. Якщо ж цього не відбувається, то назріває конфлікт між суспільною потребою у вираженні реальних політико-владних відносин і наявною формою цього виразу. Разом з тим, політико-владна система наділена відносною свободою, а тому й певним чином впливає на розвиток суспільства. Проблема лише в тому, щоб цей рівень свободи був адекватний потребам такого впливу, а сам вплив здійснювався в конструктивному руслі. Отже, виникає потреба у визначенні належного та ефективного критерію оцінювання взаємовідносин між суспільною потребою та формою виразу сучасних політико-владних відносин. Таким критерієм, на наше переконання, повинен бути персональний елемент.

Персоніфікація може відіграти виняткову роль в створенні високоефективної політико-владної системи. На основі персоніфікації можуть бути сформовані її фундаментальні засади. Окрім цього, персональний фактор, як динамічне явище, створює й необхідні передумови майбутнього розвитку цієї системи. Таким чином, осягнувши завдяки персоніфікації сутність самої політико-владної системи і забезпечивши передумови для її

розвитку, можна зреалізувати головне призначення – гармонізацію її, як політико-владної форми, з суттю та динамікою суспільства. Така гармонізація є головною передумовою забезпечення адекватного прояву суспільства через існуючу в ньому систему політичної влади.

Персоніфікований підхід до розуміння політико-владної системи, на основі якого забезпечується найповніший прояв суспільних інтересів та прагнень, вимагає переосмислення місця та ролі багатьох елементів цієї системи. Це переосмислення повинно розпочинатися із зміни підходів до існуючого сприйняття персонального фактора. В сучасній системі політичної влади цей фактор розуміється обмежено і зводиться до визнання лише особистого, тобто суб'єктивного елемента. Через те в сучасній системі політичної влади під персональним фактором розуміють, переважно, функціональну складову суб'єктивного елемента. Вона, безумовно, займає вагоме місце в системі політичної влади, однак визначається не стільки персоніфікованою сутністю, скільки обставинами прояву. Більше того, на наше переконання, суб'єктивна функціональна складова виступає такою ознакою, яка вказує на здатність пристосування до конкретних умов, залежно від політичної кон'юнктури загалом і змін в політико-владній системі зокрема.

Отже, в нинішньому розумінні персональний фактор політико-владної системи представляється як суб'єктивний елемент політика, групи політиків чи політичної сили, що випливає з їх здатності пристосовуватися до політичної кон'юнктури, займати та втримувати впливові позиції в діючій системі політичної влади. Таке розуміння сприяє культивуванню суб'єктивного політичного конформізму [див.: 15, с. 176-177], проте воно не відображає персональний аспект, а представляє лише окрему частину його функціональної складової.

На нашу думку, персоніфікація політико-владної системи не може зводитися ні до суб'єктивного пристосування до неї, ні до намагання пристосувати цю систему до своїх суб'єктивних потреб функціонального характеру. Персоніфікація – це глибинне явище, що базується на сутнісних складових персони-політика чи соціоперсони – групи політиків або політичної сили. Тому воно, по-перше, передбачає можливість оптимальної професійної діяльності персони чи соціоперсони в конкретних умовах на благо всього суспільства, а, по-друге, виступає як домінуючий, визначальний елемент щодо функціональної кон'юнктури і включає її в себе як окрему ознаку ситуативного призначення. Суб'єктивна функціональність в політико-владній системі не повинна домінувати над персоніфікованою сутністю, тому що вона є похідною від цієї сутності. Таке домінування, що характерне для багатьох сучасних політико-владних систем, призводить до прояву і розвитку в них кризових явищ, а в перспективі – може стати суттєвою передумовою їх розпаду. На жаль, в політичних системах країн, що входять до європейського співтовариства, сьогодні присутні елементи суб'єктивної функціональності, які перешкоджають формуванню перспективної політичної системи євроінтеграційного характеру.

Розвиток політико-владної системи на засадах європейської інтеграції вимагає використання персоніфікації як цілісного явища, впорядкування усіх її складових елементів у відповідності з відведеною для них роллю. Загалом же, головним завданням такої персоніфікації виступає необхідність новітнього, комплексного бачення персони в усій системі політико-владних відносин. Однак, сьогодні в ній, в тому числі й в країнах європейського співтовариства, перебільшується значення політичних лідерів та впливових політичних груп. Це зумовлено абсолютизацією в політико-владній практиці принципів, що випливають з теорії еліт [див.: 8, с. 142-143]. На нашу ж думку, політичні конструкції теорії еліт мають сенс лише в певних сегментах функціонального спектра політико-владної системи. Тому вони не можуть сприйматися як фактори визначального впливу на систему політичної влади. Це ж стосується і лідерства, що, на нашу думку, є лише окремим елементом значно ширшого, фундаментального поняття, яким виступає персоніфікація. Тому-то й побудова політико-владної системи повинна здійснюватись саме на її засадах. Вихідним елементом персоніфікації в ході побудови цієї системи має бути особа-персона. Вона може стати першоосновою надійної, ефективної та динамічної системи політико-владних відносин. А для цього, найперше, потрібно забезпечити прояв персоніфікованої сутності особи та відобразити його у первинних ланках владної системи.

Закладення політичних інтересів та прагнень персони безпосередньо в основу системи політико-владних відноси є тією передумовою, на якій можна забезпечити сепарацію істинно персонального від кон'юнктурно-функціональ-ного в особі. В такому випадку появляються певні можливості гарантій від помилок уже на рівні визначення самих основ цієї системи.

Формування на персоніфікованих засадах вихідних елементів політико-владної системи передбачає не лише адекватність у прояві персоніфікованої сутності, але й відображення

її в усіх елементах первинної структури та у їх взаємозв'язках. Найважливішою передумовою тут виступає те, щоб персоніфікована сутність особи не спотворювалась ні характером елементів структури, ні специфікою взаємозв'язків між ними. Безумовно, що у будь-якому представництві, ланках його структури та системі відображення первинний політичний інтерес персони піддається певним пертурбаціям, що викликані характером самого представництва. Тому, визнаючи неминучими і закономірними такі зміни, слід мати на увазі те, що вони не можуть спотворювати чи нівелювати персоніфіковану сутність. Навпаки, ця сутність повинна отримати адекватне відображення та впорядкування і, що особливо важливо, саме на первинному рівні політико-владної системи.

Людина – істота соціальна. А це означає, що її життєдіяльність повинна відбуватись в рамках певних соціальних систем, в тому числі й політико-владного характеру. В цьому контексті особливо важливого значення набуває дослідження соціальної складової персоніфікації. В основі цієї складової лежить спільність персоніфікованих політичних інтересів осіб, що складають соціальне утворення. Така спільність є атрибутом будь-якого соціоутворення, його квінтесенцією. Адже без наявності спільних інтересів персон цього утворення бути не може. Через те, спільність політичних інтересів та прагнень персон, що складають соціальне утворення, й повинна бути покладена в основу соціальної складової політико-владної системи. В такому випадку ця система будуватиметься на сутнісних засадах соціоутворення. А це означає соціальну персоніфікацію політико-владної системи.

Адекватне відображення в системі політичної влади соціальних утворень як соціоперсон є складним явищем. Ця складність випливає, з множинності персон, які складають соціальне утворення. Спільність їх персоніфікованих інтересів має, значною мірою, номінальний характер. Натомість соціальна персоніфікація виступає як реальне явище. Тому дуже важливо, щоб персоніфіковані інтереси осіб отримали в соціоутворенні адекватне вираження, взаємне узгодження та були представлені в політико-владній системі як спільний персоніфікований інтерес соціального характеру.

На жаль, в нинішній системі політичної влади соціальні утворення, до певної міри, виконують функцію універсалізації політичних інтересів осіб-персон, яка зводиться до більшого чи меншого нівелювання їх персоніфікованих політико-владних прагнень. Це призводить до зменшення присутності, а відповідно й ролі та впливу персонального фактора осіб, що складають це соціоутворення. Через те, знижується й рівень відображення соціального персоніфікованого інтересу в політико-владній системі.

Недостатній рівень персоніфікації в соціальних утвореннях створює в них політико-владні прогалини, які заповнюються суб'єктивним політичним інтересом функціонального характеру. На цій основі в нинішніх умовах культивуються суб'єктивні владні прагнення політичних функціонерів, які виконують роль ситуативних політичних лідерів. Таким чином, в соціоутворенні створюються передумови для відчуження персони від політико-владної системи, а до неї натомість привноситься небезпечний інтерес корпоративно-кастового характеру. Цей шлях веде лише до політико-владних конфліктів і до розвалу неперсоніфікованої або викривлено персоніфікованої системи політичної влади.

Зародження та розвиток європейської системи політико-владних відносин, досягнення нею високого рівня демократизму, власне, й відбувалися на основі загальносуспільної та соціально-глибинної, а не егоїстично-суб'єктивної персоніфікації. Домінування персоніфікованої сутності особи в соціальних утвореннях та соціальна персоніфікація зумовили формування в країнах Західної Європи таких політико-владних систем, які реально забезпечували політичні інтереси персон та соціоперсон. Персоніфікація в цьому контексті також забезпечувала мінімізацію конфліктів політико-владного характеру, адже вона спрямовувалась на попередження самої ймовірності їх виникнення та запобігала закладенню конфлікту в первинну структуру цих відносин. Таким чином, виникли необхідні передумови для формування політико-владної системи загальноєвропейського співтовариства.

Успішний розвиток інтеграційних процесів в європейській політико-владній системі, на наше переконання, зумовлений високим рівнем персоніфікації, що дала можливість відобразити політичні інтереси та прагнення осіб і соціальних утворень. Однак, розвиток політико-владної системи в контексті європейської інтеграції відбувався, головним чином, як пошук найбільш оптимальної форми для реально існуючих суспільно-політичних умов з високим рівнем стабільності. Коли ж, у зв'язку з розширенням ЄС, змінились самі ці умови, то наявна політико-владна система виявилася недостатньо готовою до змін такого характеру, що й викликало появу певних кризових явищ. На нашу думку, розв'язання нинішніх проблем політико-владної системи європейського співтовариства необхідно шукати в площині персоніфікації. Адже очевидно, що разом з розширенням змінилась й

персоніфікована сутність цього глобального соціоутворення. Така зміна, безумовно, вимагає адекватних перетворень в системі політичної влади. Натомість, ця система не змінилась настільки, щоб повною мірою відобразити сутність нового формату європейського співтовариства.

Отже, персоніфікована сутність сучасної європейської спільноти випереджає у своєму розвитку систему її політико-владних відносин. Ця система окремими своїми проявами виступає гальмом нових тенденцій в розвитку політичної влади, а тому й потребує реформування. Новітні зміни політико-владного характеру в контексті європейської інтеграції, в першу чергу, повинні виходити з врахування нових сутнісних елементів, яких набуло європейське співтовариство в ході свого розширення. Адже новим членам ЄС, зокрема з Східної Європи, властиві значні особливості персоніфікованого характеру. Безумовно, що таке врахування не повинно зачіпати фундаментальних засад політико-владного характеру європейської інтеграції. Навпаки, воно має сприяти їх урізноманітненню в тих формах і такими методами, які є найбільш оптимальними для країн, що стали членами співтовариства недавно.

Запропонований підхід до вдосконалення політико-владної системи ґрунтується на врахуванні характеру розвитку нинішньої персоніфікації у європейському співтоваристві. Він спрямований на утвердження новітніх принципів в його політико-владній системі. Разом з тим, вирішення проблеми соціальної персоніфікації в контексті вдосконалення політико-владної системи європейського співтовариства має не лише вузькорегіональне значення. Воно може і повинно відіграти важливу роль методологічного характеру з метою пошуку перспективних напрямків розвитку системи політичної влади в умовах назрівання глобалізаційних процесів загалом [див.: 9, с. 13].

Динаміка політико-владної системи, що перебуває в гармонії з динамікою персоніфікованої сутності, виступає як

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О.М., Греченко В.А. Влада в Україні на зламі другого і третього тисячоліть. – Х.: Вид-во Університету внутрішніх справ, 2000. – 304 с.
2. Волес В., Волес Г. Творення політики в Європейському Союзі / Пер. з англ. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2004. – 871 с.
3. Європейська інтеграція та Україна / За ред. Івана Розпутенка. – К.: К.І.С., 2002. – 72 с.
4. Канетти Элиас. Масса и власть. – М.: Ad Marginem, 1997. – 527 с.
5. Кульчицький Олександер. Український персоналізм. Філософська й етнопсихологічна синтеза. – Мюнхен-Париж: Український Вільний Університет, 1985. – 192 с.
6. Мунье Эммануэль. Персонализм. – М.: Искусство, 1992. – 143 с.
7. Мунье Эммануэль. Манифест персонализма. – М.: Республика, 1999. – 560 с.
8. Політична наука. Словник: категорії, поняття і терміни / За ред. Бориса Кухти. – Львів: Кальварія, 2003. – 500 с.
9. Світова та європейська інтеграція: Навч. посібн. / За заг. ред. д-ра іст. наук, проф. Я.Й. Малика. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 540 с.
10. Соколов В.Н., Ханеев С.Е. Власть. Политика. Массы. – О.: Маяк, 2002. – 204 с.
11. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
12. Трильовський В.О. Демократія і влада. – К.: Парламентське вид-во, 1999. – 174 с.
13. Україна на шляху до Європи / За ред. Лутца Хоффманна, Фліцітас Мьоллерс. – К.: Видавництво “Фенікс”, 2001. – 343 с.
14. Україна на шляху європейської інтеграції: Науково-практичний збірник матеріалів. – Кельн; Київ: Товариство Карла Дуйсберга, Міністерство економіки України, 2000. – 239 с.
15. Lekszykon politologii / Red. nauk. prof. dr hab. A. Antoszewski, prof. dr hab. R. Herbut. – Wroclaw: Atla 2, 2004. – 566 s.